

Οι παλιές ιστορίες ζωντανές ως σήμερα

Της ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΓΙΑΝΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ*

Από τους πιο δημοφιλείς μύθους του Αισώπου και του Λα Φονταίν είναι εκείνος του γρηγοροπόδαρου λαγού, που όμως, λόγω υπερβολικής αυτοπεποίθησης, κατάφερε αυτό που εξαρχής φάνταζε ακατόρθωτο. Να χάσει από την αργή μα άοκνη χελώνα. Ο μύθος φαίνεται να είναι ίσως ο πιο αντιπροσωπευτικός του Γάλλου μυθολογού, γι' αυτό και συχνά επιλέγεται για το εξώφυλλο της συλλογής του, συνοδεύει το πορτρέτο του, π.χ. στο γραμματόσημο του Πριγκιπάτου του Μονακό ή ακόμη λειτουργεί ως μια ευανάγνωστη οπτική μετωνυμία, όπου το δημιουργήμα παίρνει τη θέση του δημιουργού —δες το λογότυπο της Google για το Λα Φονταίν.

Τι κι αν ο λαγός και η χελώνα αποτελούν τους δύο αντίθετους πόλους στο δίδυμο 'ταχύς-αργός'; Ο γνωστός μύθος κατάφερε να ενώσει για πάντα τα δύο ζώα σε βαθμό που το ένα να παραπέμπει αναπόφευκτα στο άλλο. Και έτσι μαζί και αδιάσπαστα δεμένα έγιναν τηλεκάρτα, μοτίβο σε υφάσματα, ζευγάρι μανικετόκουμπα και σκουλαρίκια, εστιατόριο στο Λονδίνο, διαφήμιση της Puma, γλυπτό στους δρόμους της Βοστώνης, επιτραπέζιο παιχνίδι

ταχύτητας και στρατηγικής, αλλά και οι δύο δείχτες ενός ρολογιού καταδικασμένοι ισόβια σε έναν αέναο αγώνα, όπου ο λαγός-λεπτοδείχτης συνεχώς ανταγωνίζεται μια χελώνα-ωροδείχτη, την οποία όμως ποτέ δεν θα καταφέρει να (ξε)περάσει.

Ο μύθος του Αισώπου και του Λα Φονταίν συναντάται πλέον σε όλο το φάσμα της κουλτούρας ως κοινή πολιτισμική περιουσία, ως παγκόσμια πνευματική κληρονομιά, γι' αυτό και μπορεί να 'μετουσιώνεται' (appropriation ο όρος διεθνώς) και να παίρνει πολλές και διαφορετικές μορφές στις διάφορες κοινωνίες και στα διάφορα μέσα. Στο χώρο του κινηματογράφου και ειδικότερα των κινουμένων σχεδίων, ο λαγός και η χελώνα υπήρξαν πηγή έμπνευσης, αφού προσφέρθηκαν ιδιαίτερα όχι τόσο για την υπογράμμιση μιας ηθικής πρακτικής, αλλά για την ανάδειξη του γκροτέσκο που δημιουργεί η απροσδόκητη ήττα ενός υπεραισιόδοξου λαγού από μια ταπεινή χελώνα. Στη μεταφορά του Ντίσνεϊ η έμφαση δόθηκε στην απτία της ήττας, που δεν ήταν άλλη από την ανόητη μαγία επίδειξης του πρωταθλητή-λαγού προς χάριν εντυπωσιασμού νεαρών λαγουδίνων. Αντίθετα, οι Looney Tunes με δύο επεισόδια, Tortoise beats Hare και Tortoise wins by a Hare, προσαρμόζουν το μύθο στη γνωστή καρτουниστική λογική, όπου

ο μεγάλος και δυνατός, δεξ γρήγορος λαγός, αποδεικνύεται κατώτερος από τον μικρότερο, δεξ χελώνα, που αν και υστερεί σε σωματικά προσόντα κατορθώνει κάθε φορά να τον νικεί με τη δύναμη του μυαλού του.

Ο λαγός και η χελώνα, μέσα από μια πλουραλιστική παρουσία, εντός και κυρίως εκτός βιβλίων, τις περισσότερες φορές με τη μορφή ενός αναγνωρίσιμου οπτικού υπαινιγμού, μέσα από συνεχείς λεκτικές και οπτικές μεταλλάξεις, κρατούν ακόμη ζωντανό τον παλιό μύθο, άλλοτε επαναλαμβάνοντας το γνωστό επιμύθιο και άλλοτε αμφισβητώντας το, αφού η νέα επαναδιήγηση εντάσσεται σε ένα καινούργιο μεταδιηγητικό σχήμα, το οποίο επανοσηματοδοτεί τη γνωστή ιστορία καταλήγοντας σε ένα καινούργιο διδαγμα/ συμπεράσμα.

Είναι φορές που τονίζεται ο παραμυθικός χαρακτήρας της διήγησης και, ως ευχάριστο παραμύθι, αντιδιαστέλλεται από την πραγματικότητα. Ο μύθος του λαγού και της χελώνας αποβάλλει την αχρονικότητα της αρχικής διήγησης και επαναπροσαρμόζεται, συχνά με διάθεση παρωδιακή, σε ένα νέο ιστορικό πλαίσιο. Στην (πολιτική) γειογραφία τη θέση των δύο παραδοσιακών αθλητών παίρνουν πλέον σύγχρονοι άνθρωποι και καταστάσεις —π.χ. ο λαγός-ΦΠΑ και η χελώνα-Ανάπτυξη

(Μαραγκός, Έθνος, 19/11/2010)— αναπτύσσοντας έναν πραγματιστικό χαρακτήρα που αποκαλύπτει και ισχυροποιεί τη διάσταση ανάμεσα στα ωραία θαύματα των παραμυθιών και την πεζότητα μιας σκληρής πραγματικότητας. Άλλοτε πάλι ο μύθος επανέρχεται με την ιδιότητά του ως διδακτική λογοτεχνία, και τότε χρησιμεύει ως η κατάλληλη αφορμή για να αμφισβητηθεί η ηθικοπλαστική της δύναμη, ιδιαίτερα στην πολυσχιδή και πολύπλοκη σύγχρονη κοινωνία, όπου μια χούφτα κανόνες, έστω και διαχρονικοί, δεν είναι πλέον επαρκείς. Ο Θέρμπερ (Μύθοι για την Εποχή μας, Το Άσπρο Ελάφι, μτφ. Σ. Κακίσης, Νεφέλη, 1988, σελ. 97-8) στην ομώνυμη διήγησή του αναφέρει την περίπτωση μιας μορφωμένης

χελώνας που, επειδή είχε διαβάσει ότι οι χελώνες νικούν στο τρέξιμο το λαγό, προκάλεσε έναν σε αγώνα, και φυσικά... ηττήθηκε. «Επιμύθιο: Ένας πρωτάρης μπορεί να τη βγάλει καθαρή, αλλά ποτέ μην εμπιστεύεστε παροιμίες παλιές». Ακόμη όμως και στο χώρο του παιδικού βιβλίου ο μύθος γνωρίζει ανατροπές, και από μια ιστορία ανταγωνισμού μεταλλάσσεται σε μια αφήγηση ομόνοιας, υγιεινής διαβίωσης και συνεχούς προσπάθειας. Στο ομώνυμο βιβλίο των Μπλουμ και Πάβλακ (εκδ. Ταξιδευτής, 2004) ο λαγός δεν μπορεί πλέον να επαναπαύεται στις δόξες του, αφού, όταν δοκιμάσει να τρέξει, εξατίας μιας χελώνας που προπονείται καθημερινά, καταλαβαίνει ότι οι έμφυτες ικανότητες χωρίς συστηματική και επι-

μον προσπάθεια δεν είναι ποτέ επαρκείς. Μόνο μετά από σκληρή προπόνηση θα είναι σε θέση να κερδίσει στον αγώνα του δάσους, αλλά τότε μεγαλύτερα θα παραχωρήσει το μετάλλιο του στη χελώνα, ως ένδειξη αναγνώρισης αθλητικού ήθους και κοινωνικής προσφοράς.

Οι εποχές αλλάζουν και μαζί τους συμπαράσφουρουν τις παλιές ιστορίες του Αισώπου και του Λα Φονταίν. Ο λαγός και η χελώνα συνεχίζουν να τρέχουν, φαινομενικά για να καλύψουν την απόσταση ανάμεσα στην αφετηρία και το τέρμα. Στην πραγματικότητα όμως κινούνται μέσα στο χρόνο, τις κοινωνίες, τα μέσα, το χθές και το σήμερα, πάντοτε μαζί...

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστημίου Αθηνών, aggianik@ecd.uoa.gr

